

Vývoj právního státu v České republice v letech 2021-2023

Přestože ve většině zemí na světě se stav právního státu spíše zhoršuje, Česká republika si v [hodnocení World Justice Project z roku 2022](#) oproti předchozímu roku polepšila. Ve volbách zvítězili tzv. demokratičtí kandidáti a v řadě stěžejních oblastí došlo k posílení legislativy. Přesto některé události let 2021-2023 vyvolaly o úrovni právního státu v Česku určité pochybnosti. Podle hodnocení [Zprávy o právním státu 2022](#), kterou připravila Evropská komise, Česká republika v posledním roce zavedla některé přínosné reformy v justici, nadále má však nedostatky ve vyšetřování korupce, zejména u případů týkajících se vysokých míst.

- V České republice se odehrály dvoje stěžejní volby – parlamentní a prezidentské. Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2021 se podařilo sestavit koalici tří stran, která získala největší počet hlasů a společně s další koalicí složenou ze dvou stran složila vládu. Expremiér Andrej Babiš, který byl mimo jiné kritizován za svůj střet zájmů, se tak po čtyřech letech přesunul zpět do opozice. V prezidentských volbách byl, opět ve střetu s Andrejem Babišem, zvolen prozápadní kandidát Petr Pavel.
- Ruská invaze na Ukrajině vyvolala obavy z bezpečnosti regionu. Vláda musela vedle uprchlické krize řešit i tu energetickou. Česko se nevyhnulo sérii protivládních demonstrací. Pokus opozice odvolat vládu zdůvodněný nedostatečnou snahou vyřešit energetickou krizi byl neúspěšný. I tak si ovšem výzvy předešlých let vyžádaly svoji daň a česká společnost se momentálně nachází ve fázi jedné z nejhlubších krizí důvěry ve státní instituce od počátku existence samostatného státu. Na vnímání demokracie má vliv také zhoršení finanční situace většiny společnosti.
- Česká republika v druhé polovině roku 2022 předsedala Radě Evropské unie. Přestože je české předsednictví hodnoceno jako úspěšné, ve vztahu k právnímu státu chyběly u části vlády rozhodnější kroky a snahy zabránit jeho úpadku v některých členských státech.
- Závěr prezidentského mandátu Miloše Zemana se neobešel bez několika dalších pokusů o rozšiřování prezidentských pravomocí. Sérii kontroverzních udělení milostí následoval pokus o jmenování předsedy Ústavního soudu za situace, kdy tomu stávajícímu do vypršení mandátu zbývalo ještě více než půl roku.
- Současná vláda se nevyhnula několika skandálům a obviněním ze střetu zájmu. Současný ministr spravedlnosti Pavel Blažek vzbudil kontroverzi požadováním

informací po státním zastupitelství v korupční kauze, ve které jsou obviněnými jeho spolustraníci.

- V roce 2023 došlo k novelizaci mediálních zákonů, která by měla posílit nezávislost veřejnoprávních médií. Na druhé straně stojí celá řada potřebných reforem, které se nehýbou vůbec nebo jenom velmi pomalu - například reforma psychiatrické péče, nebo reforma Úřadu na ochranu hospodářské soutěže. Na některých protikorupčních zákonech se pracuje, ale jsou často připraveny ve slabé podobě (např. zákon o ochraně oznamovatelů byl sice přijat, ale pouze v minimálním rozsahu poskytujícím jen základní ochranu, bez ochrany anonymních oznámení). Ocenit lze naopak zpřísnění zákona o střetu zájmů nebo posílení práva na informace.

Změna vlády v parlamentních volbách v roce 2021

Hlavní politickou událostí roku 2021 se bezpochyby staly volby do Poslanecké sněmovny, které zásadním způsobem proměnily mocenskou dynamiku české politické scény. Tři politické strany (liberálně konzervativní pravicové strany Občanská demokratická strana a TOP 09 a křesťansko-demokratická strana KDU-ČSL) vytvořily koalici, která dokázala v těsném souboji získat více hlasů než strana ANO vedená bývalým premiérem Andrejem Babišem. Koalici se nakonec s dalšími dvěma demokratickými stranami (koalice složená z Pirátů a STAN) podařilo vytvořit vládu.

Nové volby ovšem nepřinesly příliš velkou změnu v rovném zastoupení. V Poslanecké sněmovně zůstává stejně jako v dalších politických institucích velmi nízké zastoupení žen i etnických a národnostních menšin. Ve volbách roku 2021 se zvedlo zastoupení žen o pouhých dvě procenta - současně tedy ženy tvoří jen 25 % všech poslanců. Romská menšina není stejně jako v předchozím období zastoupena vůbec.

Dozvuky pandemie koronaviru a ruská invaze na Ukrajině

Závěr roku 2021 i značnou část roku 2022 stále do velké míry ovlivňovala pandemie covidu-19. Ani ve druhém roce pandemie se strategická komunikace státu příliš nezlepšila a Česko se stejně jako jiné evropské země potýkalo se záplavou dezinformací, které byly zesíleny ruskou propagandou spojenou se začínající válkou na Ukrajině.

Nemalé množství pandemických opatření vydávaných Ministerstvem zdravotnictví a dalšími orgány bylo soudy prohlášeno za nezákonné. A to i některá velmi základní opatření jako povinnost nosit respirátory na veřejnosti. Důvodem nezákonnosti bylo většinou chybějící

odůvodnění či neproporcionální zásahy do svobod občanů. V tomto konkrétním případě Ministerstvo zdravotnictví nedostatečně vyjádřilo k případným zdravotním rizikům spojeným s dlouhodobým zakrýváním dýchacích cest.

Možnost domáhat se právní ochrany přitom prošla během pandemie značným vývojem. První návrhy na zrušení pandemických opatření nebyly před soudy úspěšnými a zpravidla skončily odmítnutím. Opatření byla totiž neustále rušena a vyměňována za nová. Soudy podle procesních předpisů nemůžou zrušit opatření, které již neexistuje. A když už se nezákonné opatření podařilo zrušit, docházelo někdy ze strany státních orgánů k velmi bizarním situacím, kdy například soudy zrušily opatření Ministerstva zdravotnictví a ministerstvo ještě ten samý den vydalo nové opatření s tímž obsahem.

Nakonec se jako řešení ukázala žaloba proti nezákonnému zásahu, kdy soudy mohly prohlásit i už zrušené opatření za nezákonné a žalobcům se tak otevřela možnost žádat po státu náhradu za způsobené škody.

Vývoj právního státu v České republice (podobně jako v ostatních evropských státech) silně poznamenala ruská invaze na Ukrajinu a s tím související energetická a finanční krize. Reakce české vlády byla pohotová. Vláda invazi ihned odsoudila a zasadila se o zpřísnění mezinárodních sankcí. Postup Ruské federace kritizoval i tehdejší prezident Miloš Zeman, který dlouhodobě zastával proruský orientovanou politiku. Premiér Petr Fiala veřejně podpořil zrychlené přijetí Ukrajiny do Evropské unie a byl jedním z prvních politiků, kteří podnikli cestu na Ukrajinu po únorové agresi.

Energetická krize, vysoká míra inflace a další problémy spojené s krizí vedly k sérii protivládních demonstrací a neúspěšnému pokusu o vyslovení nedůvěry vládě ze strany opozičních hnutí.

V únoru roku 2022, krátce po zahájení ruské invaze, zablokovali mobilní operátoři a správce národní domény přístup k některým proruským dezinformačním webům. Tento krok byl nejprve prezentován jako iniciativa soukromých subjektů. Později ale vyšlo najevo, že se jednalo o reakci na žádost o vypnutí dezinformačních webů ze strany Národního centra kybernetických operací (NCKO) spadajícího pod Ministerstvo obrany. Vypnutím některých dezinformačních webů chtělo centrum zamezit šíření nepravdivých a zavádějících informací, které sloužily k manipulování obyvatelstva směrem k ospravedlnění a schvalování ruské vojenské agrese.

Ministerstvo následně čelilo několika žalobám pro porušení svobody projevu a principů právního státu. Soud žalobám nevyhověl a svoje rozhodnutí odůvodnil tím, že neexistuje

právo na informace z konkrétní internetové stránky a doporučení vlády k vypnutí některých webů nelze vnímat jako zásah veřejné moci.

Tyto události zapříčinily ještě větší upření pozornosti na připravovaný návrh zákona o dezinformacích, resp. zákona o omezení šíření obsahu ohrožujícího národní bezpečnost online. Příprava zákona byla nicméně později přerušena a Česko tak na regulaci jedné z největších hrozeb demokracie stále čeká.

Povinné zveřejňování rozsudků - cesta k větší transparentnosti justice?

Povinné zveřejňování soudních rozhodnutí se v Česku zatím týkalo jenom tří nejvyšších soudů - Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu a Ústavního soudu. Přestože už deset let funguje veřejná databáze rozsudků spravovaná Ministerstvem spravedlnosti, publikace rozsudků v ní byla dosud dobrovolná a většina soudů do ní svá rozhodnutí neposílala. Tím dochází k narušování legitimního očekávání účastníků řízení, kdy zejména okresní soudy často rozhodují podobné případy odlišným způsobem a ke sjednocování judikatury dochází až při řízení před nejvyššími soudy.

To by se mělo změnit s novelou zákona z roku 2021, která zavádí povinné zveřejňování rozsudků všech soudů. Vyhláška ministerstva spravedlnosti určující jednotlivé kategorie rozsudků, na které se povinnost vztahuje, ovšem zúžila v trestních věcech rozsah publikace pouze na trestné činy úplatkářství. Zveřejňování judikatury v oblasti uplácení je totiž jedním z doporučení, které dalo OECD České republice v rámci hodnocení plnění požadavků Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních obchodních transakcích. Od zveřejňování ostatních rozhodnutí v trestních řízeních ministerstvo s ohledem na finanční náročnost projektu upustilo. Cesta k větší transparentnosti justice se tak otevírá pouze v jedné větvi soudnictví, na další reformu musí ministerstvo našetřit peníze.

Pozice Česka k problémům s právním státem v okolních zemích

Přestože jednou z priorit českého předsednictví v radě Evropské unie v druhé polovině roku 2022 byla i odolnost demokratických institucí, před porušováním právního státu v zemích jako je Polsko, Maďarsko nebo Rumunsko nadále strká Česká republika hlavu do písku. Premiér Petr Fiala na návštěvě v Polsku v dubnu 2022 prohlásil, že v době války na Ukrajině jsou klíčové jiné otázky a není tak vhodná doba na řešení nedostatků právního státu, které ohrožují demokracii v Polsku a Maďarsku.

Fialův výrok názorně ukazuje dlouhodobě benevolentní přístup Česka k porušování principů

právního státu v některých evropských zemích. Přivírání očí nad situací v Polsku pramení zejména z blízkosti nejsilnější české vládnoucí strany ODS s představiteli polské strany Právo a spravedlnost (PiS). Spojenectví zemí Visegrádské čtyřky utužuje mimo jiné i společná skepse k posilování pravomocí Evropské unie.

Stejně tak v případě Maďarska Česko často váhá učinit ráznější kroky. Navzdory výzvam české eurokomisařky Věry Jourové nedošlo ze strany českého předsednictví k žádné větší reakci na [rasisticky motivovaný projev maďarského premiéra Orbána při návštěvě v Rumunsku](#). Při hlasování o usnesení o porušování právního státu a základních práv v Maďarsku a zmrazení finančních prostředků EU v červnu 2023 potom nehlasoval pro jeho přijetí ani jeden europoslanec z ODS. Je však třeba poznamenat, že během českého předsednictví došlo k použití nástroje na ochranu rozpočtu a právního státu, který Evropská komise v minulém roce spustila proti Maďarsku a jímž se podmiňuje čerpání peněz z evropského rozpočtu dodržováním principů vlády práva. V prosinci roku 2022 došlo ke zmrazení části evropských peněz a Maďarsko přišlo o část dotací z kohezní politiky, které mělo v současném dotačním období na roky 2021 až 2027 z evropského rozpočtu čerpat.

Zdá se však, že se postoj české vlády v posledních měsících trochu mění. Český ministr zahraničí Jan Lipavský (Piráti) se [ostře ohradil proti Orbánově přirovnání evropské integrace k Hitlerovým plánům](#). Premiér Petr Fiala zase [poprvé otevřeně zkritizoval blokování migrační dohody Polskem a Maďarskem](#) a naznačil, že mezinárodní spolupráce s těmito státy není vždy nejjednodušší.

Pokračování prezidenta Zemana v ohýbání ústavy

Ani závěr funkčního období prezidenta Zemana se neobešel bez řady skandálů a pokusů o posilování prezidentské role. Poměrně kontroverzní událostí se stalo kupříkladu udělení milostí. Před svým zvolením Zeman prohlašoval, že udělení milosti by zvažoval pouze u nevléčitelně nemocných odsouzených, svůj slib však opakovaně porušil. Jedním z posledních případů bylo udělení milosti šéfovi Lesní správy Lány (organizace Kanceláře prezidenta republiky) Miloši Balákovi, který byl odsouzený za ovlivňování veřejné zakázky. Milost byla Balákovi udělena pouhé dva dny poté, co byl pravomocně odsouzen, a rozhodnutí navíc neobsahovalo ani odůvodnění.

Přestože byl bývalý prezident za zneužití svých pravomocí kritizován ze strany politiků i občanské veřejnosti, v lednu 2023 svoje jednání zopakoval. Milost tentokrát udělil Janě Nečasové, která stála za jedním z největších českých politických skandálů. Jana Nečasová (dříve Nagyová) jako tehdejší vrchní ředitelka Sekce kabinetu předsedy vlády České republiky zneužila vojenskou rozvědku ke sledování dnes už bývalé manželky premiéra

Nečase. Kauza nakonec vedla k pádu Nečasovy vlády a politologové se shodují, že právě tento skandál a následný pokles důvěry české populace v “tradiční politické strany” přispěl k nárůstu popularity hnutí ANO v čele s Andrejem Babišem.

Udělování milostí není jediným příkladem porušování principů právního státu ze strany Miloše Zemana. Těsně před vypršením svého druhého prezidentského mandátu na začátku března 2023 veřejně prohlásil, že uvažuje o jmenování nového předsedy Ústavního soudu. Tomu současného měl ovšem mandát vypršet až v srpnu. Přestože ústava výslovně neříká, ve kterém momentu má prezident nového předsedu jmenovat, je zřejmé, že jmenování do funkce půl roku dopředu v souladu s ústavou není. Ke jmenování nakonec nedošlo, ovšem Zeman si neodpustil poznámku, že je nadále přesvědčen o svém nároku nového předsedu jmenovat. V posledních dnech prezidentského mandátu dokonce Miloš Zeman [otevřeně přiznal, že se za své vlády pokoušel Česko přiblížit prezidentskému systému](#).

Prezidentské volby v roce 2023

Po desetileté vládě prezidenta Miloše Zemana si Česká republika v lednu 2023 zvolila novou hlavu státu. Volebního klání se zúčastnil i bývalý premiér Andrej Babiš, který se v Poslanecké sněmovně po neúspěšných volbách v roce 2021 přesunul do opozice. Podle některých bylo motivací kandidatury i probíhající trestní stíhání pro dotační podvod, kterému by se jako prezident díky imunitě (a teoreticky i pravomoci zastavovat trestní stíhání) na čas vyhnul. Podle očekávání postoupil do druhého kola voleb, ve kterém ho ale porazil Petr Pavel, vysloužilý armádní generál a bývalý předseda vojenského výboru NATO.

Teprve třetí prezidentské volby, které Česko po zavedení přímé volbě prezidenta v roce 2013 zažilo, se vyznačovaly především ostrou politickou kampaní vedenou Babišem. Podle vyjádření odborníků jeho kampaň porušovala etické zásady komunikace, především zneužívala strach z války a šířila poplašné zprávy. Hlavním tématem Babišovy kampaně se totiž stalo prohlášení, že nezavleče Českou republiku do války, zatímco u Petra Pavla jako bývalého vojáka to hrozí.

Zvolení Pavla pro Českou republiku představuje návrat k prozápadně orientované politice ze strany hlavy státu, ale také zdrženlivější styl vládnutí bez zasahování do ústavního pořádku a snahy přeměnit Česko v nelegitimní (polo)prezidentský systém. Po prvních měsících vládnutí navíc mezi občany rapidně stoupla důvěra v prezidenta jako politickou instituci. Zatímco v posledním roce vlády Miloše Zemana patřil prezident mezi instituce s nejmenší důvěrou (37 %), důvěra v nově zvoleného prezidenta se vyšplhala na 60 % a Petr Pavel se zároveň stal nejdůvěryhodnějším politikem v zemi.

Nové složení Ústavního soudu

Jedním z prvních úkolů nového prezidenta se stalo jmenování nových soudců Ústavního soudu. Většině ústavních soudců totiž jejich desetiletý mandát vyprší ve stejném roce, což je samo o sobě s ohledem na zachování kontinuity instituce problematické a zároveň to prezidentovi umožňuje jmenovat naráz prakticky celý Ústavní soud.

Soudce Ústavního soudu České republiky jmenuje prezident se souhlasem Senátu. Ústava nicméně podrobněji neupravuje, jakým způsobem by měl prezident své kandidáty vybírat. První český prezident Václav Havel si pro účely nominací vytvořil poradní sbor. Nominace prezidentů Václava Klause a Miloše Zemana byly už spíše nahodilé a z pohledu veřejnosti nebylo jasné, na základě jakých kritérií daného kandidáta zvolili. Petr Pavel se opět navrátí k transparentnějšímu postupu a oslovil vybrané právnické instituce jako jsou soudy, profesní komory nebo právnické profese, aby navrhly své kandidáty. Ty následně posoudí prezidentův konzultační panel, opět složený ze zástupců právnických profesí.

Přestože došlo oproti předchozí praxi jednoznačně ke změně k lepšímu, ani tento způsob jmenování soudců není bez chyb. Oslovené instituce totiž navrhují kandidáty ze svých institucí, typicky ze svého užšího vedení. Mimo dosah tak zůstává řada skvělých právníků a právniček například z neziskového sektoru.

Za pozornost stojí i zmínka, že obsazení Ústavního soudu je v Česku genderově velmi nevyvážené. Až do nedávné doby byla na Ústavním soudu pouze jediná žena. Petr Pavel slíbil, že bude při výběru kandidátů brát v potaz i genderové hledisko a podle prvních nominovaných kandidátů to vypadá, že svému slibu dostojí (k jím navržené a nakonec i jmenované ústavní soudkyni nominoval další dvě kandidátky).

Střet zájmů a obavy z ovlivňování trestního řízení ministrem spravedlnosti

Obavy z porušování principů právního státu vyvolávají některé nedávné kauzy ministra spravedlnosti Pavla Blažka z ODS. Jedním z posledních a zároveň nejkontroverznějších bylo ministrovo podání několika žádostí o informace adresované státnímu zastupitelství a jeho související vyjádření. Ministr vyžadoval informace ke kauze s manipulací přidělování městských bytů, na kterém se měli podílet někteří členové ODS. S některými z nich měl mít ministr blízké vztahy.

Blažek jakékoliv spojení s kauzou odmítl, stejně tak i nestandardnost svého počínání. V případě žádostí o informace odkazoval na interpelace poslanců, kteří předmětné informace požadovali. Je otázka, jestli už samotná skutečnost, že byl v kauze prověřován policií

z Národní centrály proti organizovanému zločinu, nepředstavuje příliš velký střet zájmů. V České republice je totiž státní zastupitelství v organizačních záležitostech podřízeno vládě a ministerstvu spravedlnosti, třebaže do jeho činnosti nemůže vláda ani ministr zasahovat.

V žádostech o informace se měl ministr podle nejvyššího státního zástupce dotazovat mimo jiné na osobní poměry státní zástupkyně, která dozoruje případu i prověřování samotného ministra. Zároveň si ministr vyžádal jména soudců, kteří v této kauze rozhodovali o vazbách a domovních prohlídkách, což je podle vyjádření místopředsedy soudu krajně neobvyklé.

K odvolání Blažka vyzvala mimo jiné i česká pobočka Transparency International a další zástupci občanské společnosti. Premiér Fiala nicméně dodnes k odvolání nepřistoupil a podle svých slov neshledává na postupu ministra nic špatného.

Mezi další kauzy ministra patří odmítnutí jmenovat místopředsedu Krajského soudu v Brně pro nesouhlas s jeho rozhodovací činností nebo podání kárné žaloby na soudce, který vyhověl žádosti o informace a zveřejnil soudní příkazy k domovním prohlídkám ve zmíněné kauze městských bytů.

Přestože je motivace ministra Blažka v jednotlivých krocích neznámá a nemusí za nimi být nutně špatný úmysl, svým postupem ministr vytváří nebezpečný tlak na orgány činné v trestním řízení a dává najevo, že jeho hodnocení může mít vliv na jejich personální postup. Pavel Blažek přitom není první ministr spravedlnosti, který se podobných kroků dopouští a tím vyvolává otázku, jestli je Česká republika dostatečně připravena na ministerský model správy soudnictví, který je dlouhodobě udržitelný jen v zemích se silnou politickou kulturou.

Účast ultrakonzervativního uskupení ve vládě

Kauzy ministra Blažka nejsou jediným terčem kritiky současné vlády. Nesouhlasná vlna se zvedla poté, co vyšlo najevo, že jako poradci Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva spravedlnosti působí představitelé ultrakonzervativního uskupení Aliance pro rodinu. Aliance se proslavila především svými protipotratovými názory a ostrým vystupováním proti sňatkům homosexuálních párů.

Opakované výzvy některých organizací k ukončení uvedené spolupráce dosud nepadly na úrodnou půdu. Poslední iniciativou byl otevřený dopis členů některých církví, podle kterých jdou cíle Aliance proti hodnotám náboženství i proti demokratického státu. V dopisu se vyhradili zejména proti označování homosexuality za nemoc a s tím spojeným ohrožováním zdraví a psychického vývoje dětí.

První (ne)úspěch klimatické litigace

V červnu 2022 byl vynesena historicky první rozsudek v klimatické žalobě proti České republice. Zatímco v jiných státech je klimatická litigace již běžnou součástí boje proti klimatické změně, Česko si muselo na pilotní případ počkat. O to větší bylo překvapení velké části veřejnosti, když soud v prvním stupni žalobě zčásti vyhověl.

Žaloba směřovala proti vládě jako celku i proti některým jednotlivým ministerstvům, jmenovitě Ministerstvu životního prostředí, Ministerstvu průmyslu a obchodu, Ministerstvu zemědělství a Ministerstvu dopravy. Skupina žalobců zahrnující kromě sedláků a lesníků také obec a muže trpícího environmentální úzkostí v ní namítala, že Česká republika není v boji s dopady klimatické změny dost aktivní.

Soud shledal porušení práva na životní prostředí spočívající v tom, že Česká republika nestanovila žádná konkrétní mitigační opatření, která by vedla ke snížení emisí skleníkových plynů. Příslušným ministerstvům byla stanovena povinnost přijmout dostatečně konkrétní plán snižování emisí, který by směřoval k naplnění cílů Evropské unie vyplývající z Pařížské dohody.

Rozsudek byl nakonec v řízení před Nejvyšším správním soudem zrušen. Podle Nejvyššího správního soudu není možné závazek České republiky snižovat emise dovodit za situace, kdy Česko nepřijalo vlastní klimatický zákon, který by určil závazný cíl. V současnosti probíhá nové řízení před soudem prvního stupně a jestli bude první česká klimatická žaloba úspěšná, je teprve ve hvězdách.

Větší nezávislost veřejnoprávních médií a přísnější pravidla pro střet zájmů

V červnu 2023 se po dlouhém legislativním procesu a opakovaných obstrukcích opozice parlamentu podařilo přijmout tzv. malou novelu mediálních zákonů. Nově bude volba členů mediálních rad České televize a Českého rozhlasu rozdělena mezi obě komory parlamentu (zatímco dosud volila všechny členy pouze sněmovna). Zároveň byla zrušena možnost odvolat radu jako celek v případě, že Poslanecká sněmovna dvakrát po sobě neschválí výroční zprávu daného média. Byla také zpřísněna kritéria organizací, které mohou jmenovat kandidáty na člena mediální rady. Novelu zákonů lze chápat jako pozitivní krok k posílení odolnosti veřejnoprávních médií vůči politickým tlakům.

Českou mediální scénu ovšem trápí celá řada dalších problémů. Jedním z těch nejaktuálnějších je nedostatečné financování veřejnoprávních médií. Koncesionářské poplatky zůstávají posledních 15 let stejně vysoké, jejich reálná hodnota přitom klesla přibližně

na polovinu. Snížení rozpočtu nakonec vedlo k propouštění zaměstnanců i k rušení některých kanálů. Právě financování médií by mělo být předmětem chystané další novelizace mediálních zákonů.

Nezávislost médií je v České republice ohrožována i vlastnictvím a následným ovlivňováním obsahu ze strany politiků a jiných veřejných činitelů. Na to se snažila reagovat už novela zákona o střetu zájmu z roku 2017 (přezdívaná lex Babiš), která se neskryvaně snažila omezit vlastnictví několika mediálních domů tehdejším ministrem financí a následně premiérem Andrejem Babišem.

Babiš nakonec svůj střet zájmů vyřešil tím, že vlastněná média převedl do svěrenských fondů. Tím ale nebyla zcela odstraněna hrozba jejich ovlivňování. Poslanecká sněmovna proto přistoupila ke zpřísnění zákazu a v červnu 2023 přijala další novelu, která tuto praxi (stejně jako převod vlastnictví na osobu blízkou) zakázala. Zákon se taky nově bude vztahovat i na prezidenta republiky, který byl z jeho působnosti doteď vyloučen.

Přestože se současná vláda zavázala podporovat nezávislé fungování médií a přijala zmíněnou legislativu, některé kroky směřují spíše opačným směrem. Vláda nejprve ustavila zmocněnce pro oblast médií a dezinformací, začátkem roku 2023 ho ale odvolala a zároveň s tím zrušila i samotnou funkci. Tím byla mimo jiné přerušena snaha o vytvoření zmiňovaného antidezinformačního zákona nebo plán strategické komunikace státu.

Další protikorupční legislativa

Vedle výše zmíněných opatření je zatím nasazení vlády v oblasti protikorupční legislativy rozpačité. Ačkoliv byl návrh zákona o ochraně oznamovatelů připraven v minulém období, nová vláda s přijetím zákona dlouho otálela a nakonec schválila slabý návrh, který jen formálně naplnil požadavky evropské směrnice. Neobsahoval ochranu pro autory anonymních oznámení, ani ochranu všech přestupků. Oslabené znění zákona podpořili konzervativci z vládních stran ODS a KDU-ČSL a Babišovo ANO. Česko bude navíc historicky poprvé pokutováno za zpoždění kvůli implementaci směrnice.

Další z vládních cílů bylo posílení nezávislosti státních zástupců na vládě. Ministerstvo spravedlnosti předložilo značně problematický návrh. První verze byla dokonce v rozporu s programovým prohlášením vlády, neboť ponechala dlouhodobě kritizovanou možnost vlády kdykoliv odvolat nejvyššího státního zástupce bez udání důvodů. Novelu se však podařilo vylepšit díky kritice protikorupčních organizací a části vládních stran. Kabinet tak schválil poměrně kvalitní novelu, která obsahuje lepší pojistky proti zásahům politiků.

Po připomínkách Evropské komise kvůli špatné transpozici musela také vláda rychle připravit a schválit novelizaci zákona o evidenci skutečných majitelů. Pozitivně lze také vnímat novelu informačního zákona – díky ní i státní firmy, včetně ČEZu, musí poskytovat nově více informací. Zároveň usnadňuje povinným subjektům vyřizování žádostí včetně ochrany před zneužitím zákona ze strany kverulantů. K prospěšným opatřením lze také zařadit úpravu fungování Úřadu pro dohled nad hospodařením politických stran a hnutí, která upřesnila jeho kompetence. Vítané bylo rychlé schválení českého Magnitského zákona v reakci na potřebu efektivně sankcionovat entity odpovědné za agresí na Ukrajině.

Vláda se také začala zabývat dlouhodobě odkládaným zákonem o lobbování. Ministerstvo spravedlnosti však předložilo návrh, který obsahuje tolik výjimek, že by byl zbytečný. V definici lobbistů totiž nezahrnuje klíčové aktéry – profesní komory, svazy, církve. V definici lobbovaných zase chybí prezident a klíčové spojky politiků – asistenti poslanců a senátorů. Je otázkou, jakou podobu bude mít návrh zákona na konci legislativního procesu.

Klíčovým opatřením v oblasti veřejných zakázek měla být podle programového prohlášení vlády reforma Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Návrh však dosud nebyl příslušným ministerstvem předložen. Vláda se také zavázala převést státní správu do podoby moderní a efektivně fungující organizace. Z velmi ambiciózního a komplexního cíle došlo zatím pouze k malé reformě služebního zákona. Probíhají však práce na “velké” novele služebního zákona. Je třeba také zmínit, že k nastartování digitální transformace vláda zřídila Digitální a informační agenturu.

Aby byl přehled úplný, jako „[zklamání](#)“ nedávno vyhodnotila české pokusy o boj s korupcí Skupina států proti korupci Rady Evropy (GRECO). Celkově se totiž Česku podařilo přijmout jen 3 ze 14 doporučení, jak předcházet korupci mezi zákonodárci, soudci a státními zástupci.

V červnu 2022, po více než dvou letech vyšetřování, provedla policie hromadnou razii na pražském magistrátu, v sídle Dopravního podniku hlavního města Prahy a na řadě dalších míst. Mezi jedenácti obviněnými byl i tehdejší náměstek pražského primátora Petr Hlubuček (STAN). Skupina byla obviněna mimo jiné z ovlivňování veřejných zakázek a podplácení. Krátce po zatčení byl Hlubuček zbaven všech funkcí a došlo i k dalším změnám v předsednictvu STAN, jedné z vládnoucích politických stran. Tento případ ukázal, že korupce na vysoké politické úrovni z veřejného života nevymizela.

Závěr

I když poslední sněmovní a prezidentské volby dopadly pro tradiční politické síly pozitivně, potřeby vyrovnání se s několika více či méně očekávanými krizemi přinesly nové problémy.

Jak uvedli experti Sítě k ochraně demokracie v [souhrnné zprávě za druhou půlku roku 2022](#), česká demokracie ustála mnohé výzvy včetně důsledků pokračující války na Ukrajině a energetické krize. Podle expertů jsme však svědky tvrdých sociálních dopadů inflace a energetické chudoby, mobilizace antisystémové scény, bezprecedentní nespokojenosti s demokracií a alarmujícím nárůstem nedůvěry ve společnosti. Prodemokraticky smýšlející politická reprezentace se musí k uvedeným výzvám jasně postavit a omezit riziko, že v následujících parlamentních volbách vyhrájí krajně populistické, antisystémové síly. Jak se ukazuje u dalších zemí ve středoevropském regionu, naprostá ztráta důvěry v politické subjekty, které slibovaly změnu, mohou vést k návratu toho nejhoršího z politické scény.

Lukas Kraus, Frank Bold Foundation